

Matkaraportti

Kirkko ja juutalaisuus-työryhmän opintomatka Budapestiin 5.-8.6.2008

Matkanjohtajat: Prof Tapani Harviainen ja FM Anu Heikkinen

Muut osallistujat: DI Gideon Bolotowsky ja FM Daniel Weintraub Helsingin juutalaisesta seurakunnasta, dos. Mikko Ketola, TM Hanna Rissanen, kirkkoherra Jouni Turtiainen, TT Pekka Lindqvist, dos. Timo Vasko ja dos. Anni Maria Laato Suomen ev.lut. kirkosta

Matkan tavoitteena oli tutustua Unkarin juutalaiseen elämään sekä paikalliseen kristittyjen ja juutalaisten vuoropuheluun ja saada laajempaa näkökulmaa oman toimintamme kehittämiseen. Unkarissa on säilynyt katkeamattomana erilaisia juutalaisuuden traditioita - Budapestissäkin toimii 22 synagogaa (esim. <http://www.greatsynagogue.hu>). Kristittyjen ja juutalaisten kohtaamisella ja yhteistyöllä on myös pitkät perinteet. Kaupungissa on myös paljon aiheeseen liittyvää nähtävää: lukuisien synagogien lisäksi juutalainen kortteli, holokaustimuseo, juutalainen museo sekä kommunismin ajasta kertova terrorimuseo.

Tutustumiskohteet ja keskustelut

Torstaina 5.6. Ensimmäinen vierailukohde oli evankelis-luterilainen teologinen yliopisto (teol.lutheran.hu). Yhteys ko. oppilaitokseen on muodostunut vuosien saatossa LEKKJ:n (Lutherische Europäische Kommission Kirche und Judentum) kokousten ja muun toiminnan myötä. Vuosia LEKKJ:n puheenjohtajana sekä Unkarin edustajana työskennellyt professori Jutta Hausmann kutsui työryhmän vieraakseen. Professori Hausmann kertoi kristittyjen ja juutalaisten dialogista ja yhteistyöstä sekä antisemitismistä Unkarissa tänään. Kontaktit Unkarin kirkkojen ja juutalaisten yhteisöjen välillä ovat intensiivisiä ja monimuotoisia. Yhteistyöorganisaatioita on kaksi: Jewish-Christian Council, johon kuuluu yhteisöjen johtajia sekä Christian-Jewish Society (pj luterilainen piispa Fabiny). Kummassakin organisaatiossa toimii eri kirkkojen edustajia (mm luterilaisia, reformoituja ja katolisia) ja eri juutalaisten yhteisöjen edustajia. Maailmalla voimakkaasti leviävä Chabad-Lubawitch -liike toimii erillään muista

juutalaisyhteisöistä eikä ole mukana dialogissa. Christian-Jewish Society, jossa myös prof. Hausmann toimii, järjestää kuukausittain keskustelutilaisuuksia, luentoja ja seminaareja. Luterilaisella tiedekunnalla ja Jewish Theological Seminaryllä on hyvä kontakti ja jonkin verran yhteistyötä mm opettajavaihdon ja henkilökohtaisten kontaktien kautta.

Juutalaisnuorten piirissä on uutta ja innokasta toimintaa ja omia järjestöjä, mm kristittyjä ja juutalaisia nuoria yhteisiin keskusteluihin kokoava Haver sekä Marom.

Antisemitismiä esiintyy edelleen Unkarissa. Aihepiiriä ei oikeastaan käsitelty ennen vuotta 1989, jolloin Unkari vapautui kommunismin alta, ja nyt siitä vasta opetellaan puhumaan. Uuden vapauden ilmapiirissä myös äärioikeistolaisten ryhmien (esim. Magyar Garda) annetaan toimia: maassa ei ole lainsäädäntöä, joka kieltäisi antisemitistiset mielenilmaisut tai kirjallisuuden levittämisen. Gardan toiminta suuntautuu kuitenkin varsinaisesti romaneja vastaan. Muslimit ovat Unkarissa huomaamaton vähemmistö, ja kolmikantadialogi on vasta aloitteilla. – Jutta Hausmannin mukaan kirkot ja piispat eivät vielä toimi tarpeeksi antisemitismin vastustamiseksi, eikä tematiikkaa ole vielä riittävästi refleктоitu.

Perjantaina 6.6 vierailtiin Suomen suurlähetystössä (<http://www.finland.hu>), jossa ministerineuvos Riitta Swan ja lähetystösihteeri Anna Salovaara kertoivat Unkarin poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta. Keskustelimme myös vähemmistöjen asemasta ja äärioikeistolaisten pienten ryhmien lisääntyneestä toiminnasta. Erityisesti romanien asema Unkarissa on huono.

Seuraavaksi tutustuttiin kommunismin ajasta kertovaan moderniin ja elämyksellisyyteen tähtäävään terrorimuseoon (<http://www.terrorhaza.hu>), jossa kerrottiin myös kirkkojen ja juutalaisten yhteisöjen tilanteesta tuona aikana.

Iltapäivällä kohteena oli maailman toiseksi suurin synagoga, Dohány-kadun neologisynagoga, ja sen yhteydessä olevaan juutalainen museo (<http://www.bpjewmus.hu>) ja holocaust-muistomerkki. Illalla osallistuimme sapattijumalanpalvelukseen samassa synagogassa (siellä mm rabbi Frölich). Kuvassa työryhmän jäseniä synagogan pihalla.

Illalla tutustuimme Sirály-kahvilaan, jossa toimii juutalaisnuorten Marom Budapest-järjestö. Toimittaja Anu Heikkisen haastattelu eräästä tämän järjestön vastuunkantajasta ja hänen ajatuksistaan julkaistaan Kirkko ja Kaupunki-lehdessä syksymmällä.

Lauantaina 7.6 tutustuttiin aamupäivällä juutalaiskortteleihin. Osallistuttiin kahteen synagogajumalanpalvelukseen: Chabad-Lubawitch -liikkeen (Chevra Shas-Lubavitch -seurakunta osoitteessa Vasvari Pal Utca 5) ja ortodoksijuutalaisten (Kazinczy Utca 29–31). Työryhmä otettiin lämpimästi vastaan ja saimme myös kutsun ortodoksisynagogan jumalanpalveluksen jälkeiseen seurakunnan kiddush-tilaisuuteen. Lounaan jälkeen oli vuorossa Holocaust Memorial Center (<http://www.hdke.hu>) - koskettava ja hyvin tehty moderni museo.

Sunnuntaina 8.6, syöyämme kosher-ravintola Hannassa, tapasimme Visegrádi Utca 3 sijaitsevassa ortodoksisynagogassa rabbi Gábor Balázsia, joka kertoi Unkarin juutalaisten historiasta ja eri ryhmistä.

Esimodernina aikana valtio ei juuri ollut kiinnostunut juutalaisista, kunhan he maksoivat veronsa. Nationalismin ja modernin yhteiskunta-ajattelun myötä tilanne muuttui ja juutalaiset pyrittiin intergroimaan yhteiskuntaan. Unkarin juutalaisuuden eri ryhmät muotoutuivat vuoden 1867–68 kongressin jälkeen. Suuri enemmistö valitsi uudistusten tien: syntyi *neologisuuntaus*, joka pyrki reformeihin ja kulttuuriseen integraatioon (mm koulutus, urut synagogassa, oikeus tehdä uusia halakhaa koskevia päätöksiä). Näihin taipumattomat jakaantuvat kahteen ryhmään: *status quo ante* ja *ortodoksijuutalaisuus*, ja nämä puolestaan useampaan ryhmään. Shoah muutti tilanteen täysin: Unkarin juutalaisilta riistettiin oikeudet, omaisuus ja monilta henki. Tänä suurimmat ryhmät ovat neologit ja ei-uskonnolliset juutalaiset. Juutalaisia on 60 000-100 000, noin prosentti väestöstä.

Arviointia

Suomalaisen juutalais-kristillisen dialogin näkökulmasta katsottuna tutustuminen Unkariin on hyödyllistä ja perspektiiviä antavaa. Unkarin juutalaisuudella on pitkä ja monivaiheinen historiansa sekä monimuotoista ja elävää toimintaa. Koska kristittyjä ja juutalaisia on paljon enemmän kuin Suomessa, on selvää, että dialogi on vilkkaampaa - toisaalta siellä on ongelmia,

joita Suomessa ei juuri ole. Christian-Jewish Society kuukausittaisten juutalais-kristillisten tapaamisten esimerkki voi toimia rohkaisevana pohdittaessa työryhmälle annetun tehtäväkentän tulevaisuuden haasteita.

Oli antoisaa keskustella paikallisten asiantuntijoiden, erityisesti prof. Jutta Hausmannin ja rabbi Gabor Balázsin, kanssa ja saada ensi käden tietoa Unkarin tilanteesta. Arvokasta oli myös, että ryhmäämme kuului eri alojen osaajia ja kaksi juutalaisen seurakunnan jäsentä. Matkan kokemukset ja anti leviävät näin laajemmalle kuin vain työryhmän omaan piiriin. Yhteisellä opintomatalla työryhmän jäsenet - kristityt ja juutalaiset - tutustuvat myös toisiinsa ja toisen viitekehukseen paremmin.

Tämä oli ensimmäinen Kirkko ja juutalaisuus-työryhmän opintomatka, ja onnistunut sellainen. Juutalaisuuden muotoja on paljon ja juutalais-kristillinen dialogi eri maissa erilaista. Konkreettisten paikkojen ja museoiden näkeminen muistuttaa juutalaisuuden historiasta, sen kulttuurin rikkaudesta, mutta myös Shoasta, lähihistorian synkästä puolesta. Näistä syistä näemme vastaavanlaiset tutustumiskäynnit hyödyllisiksi jatkossakin.

Anni Maria Laato